tata qualitas magnam vim habet ad indicandum morbum imminentem. Etenim forma, & pulchritudo corporis defloreſcens, præcurrere morbos ſolet: ſic ex faciei pallore, cum levi palpebrarum tumore proximam cachexiam colligimus, ex cachexia hydropem, ex rubore, & tumore oculorum cephalæam: Ex frigiditate extremorum revertentem feb. &c.

Signa ſalutis, aut mortis.

CAPUT IX.

IN ſalute, aut morte prædicenda, quoniam perſæpe labitur medicus, quædam ante prædictionem accuratè ſunt adverteñda, ne temeritate judicii dignitas artis infametur.

Sit ergo primum præceptum, ne in principio morborum chronicorum

rum statim aut salutem, aut mortem prænuncies, tum quia utriusq; signa sunt in principio valdè debilia, tum quia natura medicamentis adjuta vincit non rarò temporis diuturnitate affectus, nostra opinione insuperabiles. Secundùm ne materia adhuc fluente, aut turgente, quidquam certi prædicas, cum adhuc dubium sit, quò sit terminatura fluxio ad partem nobilem, an ad ignobilem, quam ob causam statuit *Hipp. in morbis* acutis non omnino certas esse prænunciationes salutis, aut mortis, quia in mirum magnæ, ac repentinę in ipsis accidunt mutationes, quæ judicium pervertunt. Tertium ut etiam apparentibus signis bonis salutem non prænuncies, si metus sit, ne ob aliquam caussam externam æger in deteriùs labi possit. Sic ergo prædicendum salutarem fore morbum, nisi talis causa accesserit,

nec

nec ullus error ex parte ægri, assidentiumque committatur. Quartum ut signa diebus criticis apparentia sive bona sint, sive mala plus virium ad significandum habere putes; magisque æstimes. His animadversis expendenda sunt deinceps singula signa at inter se conferenda, ut cum aliqua bona concurrerint cum signis lethalibus, eorum viribus æstimatis conjicere liceat, quænam illorum sint prævalitura. *Quod si omnia bona signa apparuerint, salutem, si omnia mala exitium prænuncient:* Prima autem signorum salubrium, lethalium, ac mediorum classis ab essentialiter inhærentibus sumitur, à morbi inquam specie, vehementia, ac diuturnitate. Si intemperiem spectes, morbi hæreditarii, & habituales membri ad vitam necessarii sunt lethales, in aliis partibus sunt quidem incurabiles, sed non lethales, inter in-

intemperies verò ſicca eſt cæteris lethalior, & incurabilior, tum quia humidi, calidique defectum neceſſariò habet adjunctum, tum quia humectationi difficulter cedit: Unde feb. hectica incipiens eſt ſignum valdè lethale, progreſſa autem ſimpliciter lethale, porrò licèt intemperies, non ſint maximæ, ſi tamen ſint contrariæ, atque duas occupent partes ad vitam neceſſarias fiunt periculoſæ, & interdum lethales maximè decurſu temporis, ut accidit ventriculo inſigniter refrigerato, & jecore accenſo. Ex morbis in mala compoſitione, morbus in figura ut plurimum eſt ſignum medium, & comitatur uſque ad mortem, ut gibboſitas, crurum tortuoſitas, antiquæ femoris luxationes, diſtortio pedum, quæ accidit valgis, & vaciis. Morbus in numero deficiente niſi partem

præ-

præcipuam, aut ipsi ministrantem occupet, est quoque signum medium, cum nec interficiat, nec amoveri possit. Morbi diuturnitas, si cum viribus conferatur longè certissimum est salutis, aut mortis indicium. Cum enim inter naturam, & causam morbificam luctatio fiat, & in alterutrius victoria stet salus, aut interitus: si natura adeò sit robusta, ut quanto tempore duraturus est morbus resistere valeat, *morbum victum iri asseremus*, *morituram* verò *ægrum*, si adeo langueant ejus vires, ut per totum morbi statum durare non valeant. Metiri igitur omni studio virium statum oportet, & perspicere brevine, an tardè adventurus sit morbi status. Nam debiles vires in principio, vel augmento universali morbi sunt signũ lethale: Utcumque verò fortes, usque ad statum signum salutare, præsertim cum signis coctionis. Hanc

ob

ob causam morbus acutus alteri morbo acuto superveniens est lethalis, quia vires à priori morbo fractæ, alterius supervenientis decursum sustinere nequeunt. Eadem ratione ait Hipp. lethale esse utero gerentem acuto morbo corripi, quia ob uteri gestationem, generosa remedia, quibus in curandis morbis acutis egemus, perferre non potest. Quomodo verò adveniens morbi status cognoscatur inter signa longitudinis, ac brevitatis morbi proponetur. Cæterum ea fieri debet collatio virium cum morbo, ut illæ vires conferantur, quas maximè lædere aptus est morbus. Illud tamen universim statuendum, virtutem vitalem, à qua vitæ custodia primò pendet, maximam habere vim ad significandam salutem, aut mortem: Deinde accidentalem, si tanta sit ejus læsio, ut aspiratio tolli possit. Tertiò naturalem

ralem vitalis quippe fundamentum. Quo circa post vitalem maximam dignitatem habet naturalis, quando animalis virtus adeò læsa non est, ut respiratio in discrimen vocetur, siquidem vis animalis solùm est necessaria ad vitam, quatenus respirationem calori cordis eventando perneceſſariam fovet. Sed inter hæc signa facilè primas tenet morbi vehementia: *In parvo enim morbo salus est expectanda, & omnis morbus* magnus futurum esse vitæ periculum significat. Qui morbus magnus est ratione dignitatis, essentiæ, & facultatis simul, est lethalis, si sit magnus ratione dignitatis tantùm, parvus tamen ratione essentiæ, & facultatis, ut plurimum est salutaris, præsertim verò morbus in intemperie aliquando est lethalis ut pustula pulmonum, quæ post disruptionem abit in ulcusculũ. Morbus ma-

mágnus ratione essentiæ in parte ignobili longitudinem tantum denotat, in parte nobili est lethalis: Pessimus est morbus magnus ratione facultatis, eò enim periculosior censenda est affectio, quò plura, magisque terrifica symptomata eam comitantur. At magnitudo morbi respectiva, ex se solùm longitudinem morbi denotat per accidens autem fit lethale, salutare, aut medium: *Medium* si causa insuperabilis sit in parte *ignobili*, *veluti* pituita intra articuli cavitatem in tophum concreta: Salutare si causa morbifica non sit penitus insuperabilis neque actionem præcipuam admodum *in*festet, ut diuturnæ uteri, ac lienis obstructiones: lethale, si morbus unà sit magnus ratione dignitatis, aut facultatis, ut est jecoris scirrhus, & vesicæ calculus urinæ excitans suppressionem, & acerbissimos cruciatus.

Se-

Secunda signorum classis desumitur à causis, inter quas, quæ externæ dicuntur eatenus fiunt signa salutis aut mortis, quatenus morbi magnitudinem, aut parvitatem significant. Gratia exempli, quantò validiores fuerint externę causæ, egerintque diutius, tanto periculosiorem fore morbum significant, quia sunt indicia morbi magni ratione essentiæ. Causſæ intĕrnæ disponentes sunt signum salutare, *quando sunt affines morbo* facto, lethale verò *cum* valdè sunt dissimiles, unde ait Hipp. 2. Aph. 34. In morbis minùs periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui &c. Internæ efficientes, quemadmodum morbum magnum, aut parvum citò, aut tardè solubilem faciunt, ita indicant salutem, aut mortem, vel medium inter hæc extrema. Corpora solida morbos producentia, ut tophi, calculi, vaporęs

pores in oculo concreti, ac suffusiones facientes, & ferè semper indicant morbum insolubilem, & comitaturum homines usq; ad mortem: Bilis adusta, & æruginosa lethales morbos significat, veluti quicumque alius humor excellenter putridus, aut veneficus. Humores benigni, ac sola copia peccantes morbos potius longos, quàm lethales significant, nisi propter humoris copiam, virtutis immineat suffocatio.

Caussæ juvantes, quæcunq; illæ sint, sunt signa non lethalia, non tamen necessariò salutaria, unde ait Hipp. 2. Aph. somnus in quo morbo juvat non lethale, quæ verò juvare deberent, & non juvant sunt signa valdè lethalia, ut si multæ vacuationes arte, aut natura factæ, quibus humor peccans diminutus sit, ægrum non sublevent. Quod si non modò non juvent quæ juvare debe-

rent, sed præterea noceant, sunt signa lethalia, ut si quis ex evacuationib. rationabiliter factis debilitetur, morbusq; crescat, qua ratione ai Hipp. morbum eum lethalem, in quo morbus laborem facit. Verùm quia in eorum, quæ juvare deberent, administratione aliquando adveniunt mala præter rationem, & pariter delitescere videntur morbi citius, quàm eorum natura, copiaq; humorum ferat, jubet *Hipp.* 2. Aph 27. *iis, qui non ex ratione* levius se habent non oportere fidere, neque rursus formidare mala, quæ præter rationem eveniunt, plurima enim talia stabilia non sunt, nec multum durare consuevere. Si igitur morbus acutus nulla facta vacuatione, sed ne apparentibus quidem signis coctionis cessare videatur, non est signum salutare, quia mox sævius recrudescit; Contra si apparentibus signis coctionis, natura item va-

valida existente, ac nullo errore externo commisso, nova adveniant symptomata, uti graves somni, inquietudo, jactatio, anxietas, &c. non est signum lethale, imò plerunque salutare est, futuramque crisim citò prædicit. Deniq; causæ foventes in præsagienda salute, aut morte non sunt prætermittendæ cum scribat Hipp. 2. Aph. 44. qui natura admodum sunt crassi citiùs interire, quam qui graciles, internæ enim putredines à densitate corporis foventur, raritate solvuntur. Propterea videmus tempore pestis facilius quidem inficiri mulieres, ac pueros ob corporis laxitates, citiùs autem, ac faciliùs interire viros obejusdem densitatem.

Tertius, ac longè uberrimus lethalium, salubriumque signorum fons ab effectibus derivatur scilicet actione læsa, qualitate mutata, & excrementis. Actio læsa in ge-

nere est signum non lethale, quando parva est læsio, magna autem læsio præcipuè actionis, vel ipsi ministrantis vitæ periculum minatur. Quantò autem actio est ad vitam magè necessaria, tantò majus est in ejus læsione periculũ, ut propterea cordis actiones, maximè omnium sint considerandę, non illę quidem, quæ ad irascibilem facultatem pertinent, quæque ad causſas externas referuntur, atque ad appetitum sensitivum verius pertinent, sed quæ ad vitalem facultatem spectant certum præstant futuræ salutis, aut mortis indicium; spectant autem ad vitalem potestatem spirituum vitalium generatio, corundem communio cum omnibus corporis partibus, & caloris ipsorum conservatio, utrique verò pulsifica facultas cordis, & arteriarum inservit. Ex iis operationibus, ut aliquid certi prædicatur, adverten-

tendum primò periculosius esse si virtute vitali labefactata superveniat morbus, quam si morbo superveniat virium debilitas. Secundò minùs etiam periculosam noxam quæcumque his facultatibus eveniat per consensum, non autem propter essentialem cordis affectum: Nam corde primariò affecto reliquas virtutes totius corporis deficere oportet; at corde per consensum patiente reliquæ virtutes non ita debilitantur: Nulla tamen cordis passio est contemnenda quamcunque ob caussam eveniat, præsertim si causa interna sit, tum quia cor interim, dum patitur, cæteris partibus non fert suppetias, tum quia verendum est, ne tandem essentialis affectus in corde fiat. Tertiò advertendum læsiones cordis, quæ citò recedunt nihil certi portendere, sed vel tales perseverare

oportet, vel sæpius reverti. Imprimis verò generationis spirituum cessatio lethalis est, maximè si frequenter fortiter, & absq; causa manifesta eveniat, unde Hipp. 2. Aph. 42. qui frequenter, ait, fortiter, & absque causa manifesta exsolvuntur, repentè pereunt. Sunt hæc symptomata semper lethalia, quando in morbis acutis superveniunt ægro jam debili: Atque si iis recedentibus causa perseveret, *viresque non instaurentur proxima est mors.* Lethaliſſima est quoque abolita spirituum influxio, & conservatio caloris partium, quando perseverat, vitioque cordis oritur: Unde refrigeratio extremorum, & sudores frigidi totius corporis proximam mortem antecedunt. Rarum est enim, quod Venetiis observavi in præcipua Matrona, quæ cum integro tridui spacio ab undecimo die ad decimum quartum usque febre ma-

maligna laborans totos artus habuisset frigidos, ac in frigidos sudores assiduos secundùm frontem, ac sternum soluta fuisset, nihilominus convaluit. Quòd si caloris influxio, vel à caussa externa impeditur, ut in metu, ac repentina tristitia, vel interna caussa non perseveret, ut in principio Febrium intermittentium non est signum lethale. Motus vitalis depravatus minus est periculosus, quàm diminutus, vel abolitus, hic enim semper est lethalis, ille non semper. In acutis feb. tremor cordis ut plurimum est lethalis, si febris absit vix unquam est lethalis. Vera palpitatio in ægro debili planè est lethalis, in aliis rarissimè persanatur. Sed quia pulsus evidentissimè monstrat virtutum vitalium statum, præcipua signa salutis, ac mortis ex ipsius læsione desumuntur. Pulsus parvus, ac languidus semper est malus, sed in mor-

borum principiis est lethalis, maximè si fiat ab imbecillitate virium, non ab earundem suffocatione. Tardissimus, ac rarissimus pulsus parvitati junctus caloris vitalis extinctionem, & proximam mortem significat. Pulsus valdè durus in interiore inflammatione est lethalis, quia maximam indicat inflammationem, est etiam lethalis, quandocunq; ex siccatione arteriæ provenit, ut in marasmo. *Magnus verò vehemens, & intercæt.* moderatus semper est signum salubre, cum virium roburindicet. Celeritas, ac frequentia ex se, nec salutem, nec mortem significant, nisi unà considerentur aliæ differentiæ: V. G. pulsus celerrimus, ac frequentissimus in principio morbi est lethalis, quia necessario est parvus, & languidus morbique vehementiam arguit. Pulsus inæqualis æqualiter, & maximè inæqualitate sy-

syſtematica eſt lethalis, minùs periculoſus eſt inæqualis inæqualiter, ac ſi pulſus inæqualis ordinem ſervet eſt pejor eo, qui eſt perturbatus. Inter pulſus inæquales abolitus eſt deterrimus deinde minurus deficiens, vermicans, & formicans, proximam enim mortem ſignificant. Pulſus caprizans, cujus ultima pars motus eſt vehementior prima, ſemper eſt ſignum ſalutare, lethale verò, cujus ultima pars motus eſt debilior prima, dicturque dicrotus. Tremulus pulſus in feb. ſemper eſt periculoſus, ac ſi una intermittat eſt valdè lethalis. Illud tamen obſervandum ne ex intermittentia, aut inæqualitate pulſus de ſalute, aut morte ſententiam feras, niſi tibi explorata ſit ægri natura: quia tales pulſus quibusdam ſunt naturales, ac perinde in morbis nihil boni, aut mali indicant. Omninò indicia ſalutis, ac

mortis, in compositis pulsibus præcipuè desumuntur à debilitate, ac parvitate, cujus quò magis fuerit particeps pulsus, eò erit periculosior.

Actio naturalis quando rectè celebratur semper est signum salutare, magna ejus læsio tanto est pejor, quantò magis occupaverit partes, quib. communis nutrimenti elaboratio dicata est, unde scribit Hipp. 2. Aph 35. in quovis morbo partes ad umbilicum, & imum ventrem attinentes craſſitudinem habere melius est, multum verò extenuari, & contabescere pravum. Quia verò concoctione valida existente excrementa cocta emittuntur, fit ut omnia signa coctionis sint semper bona, ac si in principio apparuerint celeritatem judicii significent, signa autem cruditatis sint mala, nam hęc diu perseverantia, & ab initio cum virium robore morbi diuturnitatem

tem significant, cum virium imbecillitate mortem: cibi fastidium, non modo in quocumque morbo diuturno est malum, ut notat Hipp. 7. Aph. 6. sed etiam in acuto. Pessimum est illud, quod ad cibi abominationem pervenit, ita ut ægri malint mori, quàm cibum capere, aut siquidem edant plurimum affligantur, nam cibi abominatio est causſa, ut vires citò concidant, ac præterea *insignem caloris nativi* labem arguit. *Unde inquit Hipp.* 2. Aph. 33. in quovis morbo benè se habere ad oblata bonum, contrarium verò malum. Carentia sitis in feb. acutis (nisi adsit aliqua destillatio pituitosa ad fauces, & oesophagum) est signum valdè lethale. Nam vel delirium significat, vel caloris extinctionem. Si de expultrice sermo sit, quæcunque naturalis, & consueta excretio debito tempore, &

per convenientem locum facta est signum salutare, perturbata verò semper est mala, & quò majus est expultricis irritamentũ eò pejor est excretio. Singultus in feb. cum virium debilitate est lethalis: In acutis verò febrib. semper, unde feb. singultuosæ dictæ inter mortiferas recensentur. Omnium pessimus singultus cum oculorum rubore, & vomitu 3. Aph. 3. necnon à vulnere cap. quia magnam cerebri inflammationem significat, deniq; inter nisi inflammationibus superveniens singultus perpetuò est lethalis. In feb. continuis si rigor incidat feb. non desinente ægro jam debili lethale est 4. Aph. 46. contra verò rigor superveniens feb. ardenti, si nec debilis sit æger, nec febris perseveret, morbi solutionem significat 4. Aphoris. 18. Inter actiones accidentales primam vim habet respiratio ad indicium salutis, aut mortis. Verum

rum ut ex mala respiratione valida argumenta imminentis mortis desumimus, ita ex bona respiratione nō semper securitatem morbi conjicere licet. Etsi enim respiratio bona semper est signum non lethale, in morbis tamen malignis, ac pestilentibus ex bona respiratione nil colligi potest, quia virtus vitalis ante dissolvitur, quàm insignes in respiratione mutationes accidant. In plerisque affectibus cap. nim. soporosis tantum est vitæ periculum, quanta adest, vel imminet respirationis læsio. In feb. acutis lethalis est respiratio parva, ac frequens, in qua pinnæ nasi moventur, ac si in exspiratione thorax quasi collabatur tanquam si virtus motrix gravitatem pectoris regere non queat, vicinam mortem significat, ut & respiratio obscura, ac ferè quoad sensum abolita, lethalis est quoque respiratio tara, & ma-

gna, cerebrique inflammationem, ac delirium significat, item respiratio extensa, qua luctuosa suspiria expirando efficiuntur. Addere spirationem, quam urgentem vocant, nec non strepentem, ut in stertore. In illa thorax celerrimè movetur cum exsufflatione, fitq; à natura copia humorum putridorum, fuliginumq; deducta: In ista inspiratio fit cum strepitu ob instrumenta spiritus summè *coarctata. Utraque igitur vicinam* mortem significat. Sed & aliæ sunt motricis facultatis affectiones periculi plenæ, aut spei: Imprimis decubitus ægri quam simillimus decubitus ejusdem sani, adhæc corpus in quodlibet latus facilè vertere, brachia movere sine adminiculo, sine labore surgere cum oportet bonum, & semper quidem salutare, si in statu morbi, vel augmento persèveret. Contrarium verò malum,

lum, quando in principio, vel in augmenti parte apparet, cum maximam virium debilitatem significet. Item Hipp. in Coacis malum esse dixit supinum decubitum maximè cervice, & cruribus extentis (nisi naturalis sit decubitus) quia in eo situ motrix feriatur, nec potest corp⁹ vertere jam devicta ipsius vi à gravitate corporis. Supinus decubitus, si neq; sit naturalis, nec ventris dolores adsint, est lethalis, deliriumque significat, ut & motus convulsivi brachiorum, crurum, ac manuum, earumdemque assiduus tremor, aut gesticulatio. In feb. valdè acutis ventriculi, Hypochondriorum, & maximè totius corporis palpitatio est lethalis, quia magnam caloris resolutionem factam fuisse ostendit, de qua re apud Hipp. historias pete 1. Epid. sect. 3. tex. 21. Convulsio feb. acutis superveniens, nisi ea permutatione ma-

materiæ fiat, est lethalis, nervorumque sequitur exsiccationem. Stridor dentium in acutis feb. si delirium sequatur est lethalis, mortemque vicinam significat, si delirium præcedat illud imminere præsagit. Ad cognoscentis facultatis læsiones quod attinet, ut mente constare, & ad omnia oblata rectè se habere est bonum, ita pro varia mentis alienatione, ejusq; causſæ conditione majus, aut minus periculum *impendet.* *Delirium* continuum superveniens feb. acutis est lethale, ac si ægrum jam debilem corripiat, mors in propinquo est. Delirium ferinum, aut quietum, & obscurum, qualis in phrenit. hectica lethale est, somnus item cum labore facit est lethalis. Soporfeb. superveniens in statu, ac declinatione particulari est malus, ac si feb. sit valdè acuta, vel adsit interna aliqua inflammatio est lethalis.

Vi-

Vigilia assidua feb. superveniens cum signis cruditatis, aut corruptionis humorum est pessima, cum signis autem coctionis non est mala, quia ut plurimum significat futuram crisim per sanguinis excretionem è naribus. Fatuitas læsioque Memoriæ febr. superveniens, si feb. solvatur insanabilem quidem affectum, sed non lethalem significat. Aurium ingens sonitus in principio aut augmento acut. est malus nisi mox sanguis è naribus fluat. Apparentibus autem signis cruditatis est lethalis, proximum delirium significat surditas perseverans, in principiis acutorum superveniens est lethalis, eamq; mox delirium subsequitur. In statu morbi superveniens, si æger sit debilis, & adsint signa corruptionis humorum extinctam vim rationalem, & vicinam mortem significat: Si adsint signa coctionis, nec adeo imbecil-

becillus sit æger futuram crisin per abscessum retrò aures prænunciant. At si apparentibus jam parotidibus surditas superveniat, est penitus lethalis. Intuitus fixis oculis, & vel micantibus, vel squallentibus in morbis acutis est lethalis, veluti ægrum jam debilem adstantes, ac familiares non cognoscere. Dolor magnus in acutis superveniens ægro debili, & cum signis malis est lethalis, at in signis bonis, ut plurimum est *signum* decretorium. Nam dolor cap. in juvenibus sanguinem è naribus fluxurum, in senibus superventuras parotides significat, dolor ventris dejectionem. Sed ut ex dolore certius quid pronuncies, attentè inspiciêda est doloris causa, pars affecta, ejusdem magnitudo, duratio, & ægri virtus. Nam vehementissimi dolores continui in ægro non forti feb. superveniente, ut plurimum

sunt

sunt lethales. Cardialgia inter omnes doloris species est perniciosissima, post ipsam angor, i. ineffabilis quædam molestia oris ventric. in febrib. continuis est maximè lethalis, ac vix nisi in febr. mali moris reperitur.

Ab excretis plurima desumuntur indicia salutis, & mortis, cum illa præcipuè indicent morbi vehementiam: Quamquam neutrum immediatè significant, sed quatenus sunt effectus fortis, aut debilis facultatis. Priusquam verò præsagia salutis, ac mortis proponantur quædam admonere oportet, quibus veluti regulis prædictiones istæ diriguntur. Primum enim in omni excreto quantitatem, qualitatem, excretionis modum locum, tempus, & ordinem spectare oportere, ut inde certum, quid prædicatur. Secundũ est præcipua signa salutis ac mortis ab excre-

crementis sumi quatenus cruda sunt, aut cocta, ac signa quidem perfectæ coctionis salutem pollicentur: Sed tamen cum iis signis observandum est, an remittantur accidentia, & impediri possit coctorum excrementorum expulsio. Potest enim mori æger in statu cum signis perfectæ coctionis, si expultrix, vel languida, vel impedita excernere nequeat cocta excrementa, ut evenit Erastionacti, qui ex *suppuratis parotidibus* interiit. Præterea in morbis Thoracis licet cocta sint excrementa si virtus animalis sit debilis sine cujus auxilio excerni nequeunt non sunt periculi expertia: Ita in internis inflammationibus suppuratis, si vacuari pus nequeat, mori oportet. At excrementa imperfectè cocta, si cum aliis malis signis jungantur sunt lethalia, præsertim si talia diu perseverent, juncta verò cum bonis signis

gnis longitudinem morbi significant. Porrò si coctionis signa statim in principio morbi acuti apparentia paulò post delitescant sunt lethalia, si perseverent, sensimque ad perfectam coctionem tendant, celeritatem judicii pollicentur, ut de sputis in pleuritide statim advenientibus ait Hipp. 1. Aph. 12. In morbis etiam à materia heterogenea provenientibus non est fidendum *nisi coctioni perfectæ*, evenit enim aliquando, ut una materia coquatur, altera, quæ deterior est, cruda remanente, quo tempore si feb. cessaret recidiva est expectanda, ut in feb. autumnalibus contingit. Quod si signis bonæ coctionis critica signa superveniant indicium est illico subsecuturam crisim, & cum ea salutem. Eadem autem critica signa supervenientia signis cruditatis, aut corruptionis citam mortem significant; Signa integræ

cru-

cruditatis, diu perseverantia cum virium robore diuturnitatem morbi significant, cum debilitate mortem. Signa corruptionis excrementorum perpetuò sunt lethalia, maximè cum in augmẽto, aut statu apparent, quo tempore naturam coctioni incũbere oporteret. Differunt autem quodammodo excrementa cruda à corruptis: nam licèt utraque sint inconcocta, atq; adeo coctis opposita id est lata appellatione *cruda*: Tamen cruda propriè sunt ea, quæ per caloris actionem coqui, & perfici possunt, corrupta autem sunt inconcocta per negationem, quia coctionem non recipiunt, sive ob materiæ pravitatem, sive ob caloris imbecillitatem. Intercepta cruditas dubium eventum semper significat, & infidum fore judicium ostendit. Cæterùm humorum conditiones sensibus explorari nequeunt, nisi

aut

aut vacuẽtur, aut ad cutis extimam ſuperficiem ab interioribus partibus transferantur. Vacuantur vomitu, dejectione, mictione, ſudore, ſputo, hæmorragia, vel ſimili efflu-vio, quemadmodum pus ex ulceribus quamcumque partem obtinet, effluit. Transferuntur ad cutem in Ictero, in abſceſſibus retro aures, morbillis, ac variolis, aliisq; puſtularum eruptionibꝰ, pruritu, ac ſcabie, à *quibus omnibus varia hauriuntur ſalutis, ac mortis præſagia.* Hꝰs autem vacuationes ſumo non ut principales affectus, ſed ut aliorum morborum accidentia. Vomitus igitur cum ſingultu, & oculorũ rubore eſt lethalis 7. Aph. 3. quicumque vomitus cibi, vel in chronicis, vel in acutis morbis diu perſeverans eſt periculoſus, ægro autem debili eſt lethalis maximè in acutis, & in morbi ſtatu, ac pejor eſt ſolius cibi vomitio, quàm

si excrementa cibo misceantur: Hoc enim expultricem irritari ab excrementis significat, illud verò expultricis debilitatem à sola cibi gravitate opprimi ac stimulari. Omnium pessimus est vomitus cibi inalterati, si non statim à sumpto cibo fiat. Exsolutionem enim caloris significat, & in morbis magnis paulò ante mortem accidit. Vomitus diversorum excrementorum sive unà excernantur, sive vicissim *in principio acutorum* cum virium robore longitudinem, ac difficilem morbi solutionem significat, cum virium debilitate lethalis est. Vermium vomitus in augmento, aut statu acutorum est timendus, tum quia putredinem indicat, tum ob gravissima symptomata, quæ vermes in ore Ventric. excitant; Vomitus paucus, & valdè frequens in acutis, ut plurimum est lethalis, quia summum irritamentum cauſ-

sæ morbificæ indicat, & expultricis imbecillitatem. Vomitum atræ bilis lethalem vocat Hipp. in principio morborum 4. Aph. 22.

Pariter est lethalis vomitus copiosus, ac frequēs materiæ peccantis, si interim malum non remittatur; nam præter materiæ copiā etiam significat, vel ipsam intro retrocedere, vel à debili calore amplius expelli non posse è venis ad ventriculū: Pessimi sunt quoq; vomitus porracei, lividi, fœtētes, nam cum virium imbecillitate mortem perpetuò prænunciant. Vomitum sanguinis qualiscumque sit, malum esse statuit Hipp. 4. Aph. 21. At minus est malum si accidat sine febre, quàm si cum feb. 7. Aph. 38. Nam præsente febr. facilè putrescit sanguis, ulcusq; excitatur, unde Hipp. 7. Aph. 88. à sanguinis, inquit vomitione tabes, & puris supernè purgatio. Illi verò vomitus sunt saluta-

res, qui sponte fiunt, cum vacuatione humoris peccantis, tolerantia viriũ, & morbi imminutione Aph. 2. Sed, & inanis vomẽdi desiderium (nauseam vocant) in acutis sæpè est periculosum, arguit enim, vel materiam valdè acrem, & mordacem, quæ minima sui parte naturam valdè stimulet, vel expultricis impotentiam. Minus est malum, si tantum à materia ventriculi tunicis impacta proveniat.

Dejectio, quæ similima est dejectioni *naturali* est salutaris, est autem optima, & maximè naturalis dejectio mollis, modicè consistens, parum fœtida ad ruffum vergens, quantitate respondens ingestis, & facta congruis intervallis post chyli distributionem: Ab iis conditionibus quantò longius recesserit; tanto erit deterior, & periculosior.

Dejectiones chylosæ, nigræ, lividæ,

vidæ, pingues, admodum fœtidæ in acutis supervenientes ægro debili velut cujuscunque alterius humoris immodicæ egestiones sunt lethales, vermes in dejectionibus apparentes in augmento, aut statu febr. ingentem significant putredinem, maximè verò si mortui sint, neq; æger valetudinis tempore vermes gignere sit solitus: Ac si alia mala signa adsint sunt lethales. Salutaris est dejectio facta die critico cum *tolerantia*: At si die critico vestigia supervenientis diarrhœæ cernantur, moxque desinant in morbi incremento lethale est. Bonum est quoque si in profluviis alvi mutationes excrementorum fiant ad melius 2. Aph. 24. præsertim si varia excrementa non simul, sed ordinatè, & successivè excernantur, id enim à natura vincente, & humores absq; perturbatione secernente provenit.

Dejectio sanguinea nisi critico motu ex hęmorrhoidibus fiat, semper quidem est periculosa, in feb. verò ægro jam debili est lethalis.

Ab urina plurima signa lethalia, & salutaria desumuntur pro vario recessu à naturali urinæ statu. Est autem urina hominis sani subruffa, mediocris consistentiæ cum eo colore permanens, cum quo excreta fuit respondens quantitati potus cum hypostasi alba, lævi, & æquali, si *mictionem ipsam* consideres sive modum, quo urina excernitur, mictio copiosa & involuntaria in acutis feb. est lethalis, nam significat ob magnam cerebri inflammationem convelli vesicam, & insignem materiæ pravitatem, lethalis est etiam involuntaria mictio in acutis ægro jam debili, quia emortuam facultatem significat. Urinæ suppressio cum gravi lumborum dolore, ac febr. est lethalis,

&

& à renum inflammatione oritur, est etiam lethalis in hydrope, quia jecoris calor citiùs suffocatur, ejusdem suppressio pessima est in acutis si cum convulsione, ac delirio jungatur: In statu tamen, apparentibus signis bonæ coctionis, urinæ suppressio cum rigore est signum salutare, & crisim fore per sudorem prænunciat. Pauca urina in febr. acutis, nisi adsint sudores, ac liquidiores dejectiones semper est mala: quoniam retenta humiditas & putredinem auget, & calorem obruit. Sunt verò lethales in feb. cõtinuis urinæ claræ, quæ prius crassæ erant, si mentis alienatio supervenit: Urinæ fœtidi, si absit alcus, item nigræ, ac tenues, quales ex caloris mortificatione fiunt: Crassæ, paucæque confusæ, & turbatæ cum virium debilitate, maximè si tales minguntur, & permanent, vel clarè minguntur, & paulò

post turbantur; Urina viridis, aut æruginosa in morbi principio lethalis est, in augmento, aut statu vicinam mortem significat. Urina oleaginea nisi vitio renum fiat in acutis est lethalis: Quemadmodum & nigra crassa nisi in morbi melancholici declinatione appareat, tunc enim critico motu talis redditur, cum virtutis sublevatione, urinæ cõtenta livida, aut nigra quamcumq; vasis partem occupent sunt lethalia, nam vel summam aduſtionem, vel caloris extinctionem significant.

Sudores in feb. acutis die 9 non criticis evenientes sine conferentia cum virium robore morbi longitudinem cum imbecillitate mortem: eandem prænunciant frigidi sudores circa caput tantum, aut circa vultum, ac cervicem in morbis acutis, at in leviori morbo ipsius longitudinem significant.

Col-

Colliquativus, & diaphoreticus sudor semper est lethalis, in acutis enim vicinam mortem indicat, in chronicis habitudinem prænunciat. Calidus sudor circa caput tantum, ac cervicem cum difficili anhelitu, vel anxietate in febrib. acutis imminentem syncopen portendit. Est quoque lethalis sudor in acutis, qui fit cum rigore, aut horrore febr. non desinente. Sputa quæcunque pessimos colores, & odorem tetrum habentia in principio, ac statu acutorum sunt signa lethalia, quemadmodum & cessatio sputi malo non remittente, vel etiam si sputum maximè cum labore reddatur ob materiæ copiam, ac crassitiem, ægro valdè debili: pessimæ sunt quoque hæmorragiæ guttatim factæ in acutis, diebusque criticis, ac planè lethales, si virium adsit imbecillitas; Absessus criticè facti, si morbum non

minuant, sunt lethales: Aut si simul, ac apparuerint, mox recurrant. Parvi abscessus in morbis magnis facti sunt mali, quia morbum non judicant: neque tutæ unquam censendæ sunt parotides ob cerebri viciniam sive suppurentur, sive resolutione sanentur. Pustulæ ad cutem enatæ in acutis deinde intrò regredientes sunt lethales. Quantò autem deterioris conditionis extiterint *nigræ, lividæ ex atro flavescentes, ichorosæ, valde* dolentes, &c. tantò certius mortem prænunciant. Icterus *superveniens* in feb. ante diem septimum inter prava signa recensetur ab Hipp. 4. Aph. 62. est autem signum salutare, si superveniat septimo, undecimo, aut decimoquarto, nisi dextrum ilium obduruerit, tunc enim est signum lethale 4. Aph. 64. & 6. Aphorism. 42.

Sed icterus ad mutatam qualita-

litatem pertinet tertium symptomatis genus, à quo lethalia signa desumuntur. Imprimis facies similima faciei naturali in morbis acutis signum est salutare 2. in 6. Epid. 34. dissimillima verò qualis est Hippocratica, & cadaverosa dicta, est mortis nuncia maximè si non pendeat à caussis externis, nec sit admodum absimilis naturali faciei ægrotantis, & tamen minus mala in morbis chronicis, quam acutis. *Facies non multum* à naturali differens, & apparenter sana in febribus continuis diuturnitatem significat, quæ verò citius extenuatur, quàm ratio postulet mortem 2. Aph. 28. In oculis hæc lethalia signa passim leguntur in Coacis. Oculi cavi lucem fugientes, assiduò mobiles, alterius oculi extenuatio & atrophia, livor venarum oculi, splendoris amissio, oculi squaliditas, rubrum album oculi

occupans, lachryma præsertim in oculo cavo siccescens, palpebræ perversio, livor aut pallor; Hæc enim in acutis supervenientia, omnia quidem mortem pleraq; autem vicinam significant: aures contractæ, frigidæ, & pellucidæ sunt signum lethale, viridis, livida, aut nigra facies in acutis est lethalis, & caloris extinctionem significat, mutatio coloris totius corporis ita ut modò unus, modò *alter* color appareat *morbi longitudinem* significat 4. Aph. 40. quia varii colores à variis pendent excrementis, quæ nonnisi longo tempore vinci possunt: Ac si virium juncta sit imbecillitas ista mutatio fit signum lethale. Experientia etiam constat ruborem manuum, ac pedum *in* acutis paulo ante mortem cerni, ac protinus in livorem desinere. Livor totius corporis, vicinam mortem significat. Vnde adolescens relatus,

tus 2. in 3. Epid. 80. qui cum tertio die extremitates haberet lividas septimo tantum die mortuus est, tandiu servatus est ob insigne virium robur aliàs die quarto periisset. Idem significat color niger, si sit sine tumore, aut cum corporis gravitate, nam si cum iis signis appareat, & morbus imminui videatur, significat pepulisse adustam materiam extra venas, & longè à partibus nobilibus; Frigiditas partium extremarum diu perseverans in feb. continuis est valdè lethalis, quemadmodum totum corpus æque incalescere est bonum, & salutare, si alia bona signa conjungantur. Denique in cognoscenda futura salute, aut morte non est contemnendum signum à simili præcipuè in morbis populariter grassantibus, aut iis, quorum causam ratione planè assequi non possumus, ut propterea in arte ex-

erciti longè certius prædicere sciant exitum morbi sumpta similitudine ex iis, quæ quotidiana experientia observarunt.

De signis longitudinis, & brevitatis morbi.

CAPUT X.

POstquam constiterit, morbum lethalem, aut salutarem fore, *investigandum est porrò*, brevine, an longo tempore habiturus sit exitum, quod sanè cognitu est difficile, cum proportio agentis ad passum, seu efficacia naturæ pugnantis, & causæ morbificæ resistentia, à qua morbi pendet duratio sciri exactè vix possit. Ut igitur ratiocinando quam proximè assequamur longitudinem & brevitatem morbi, scire imprimis oportet, morbum brevem appellari, qui